

VALMIERAS IELU STĀSTI

Īsākas un garākas, slīpākas, šaurākas, līkumotas un pavisam taisnas, industriālas un ar vasaras ziediem saplaukušas, nosauktas par godu leģendārām personām vai pēc vēsturiskiem nostāstiem – tik dažādas ir Valmieras ielas, kas glabā nozīmīgus vēstures notikumus, likteņus un stāstus. Gadu desmitiem ritot, ielām mainījies ne tikai vizuālais izskats, bet arī stāsti, ko tās glabā. Vairāki no tiem apkopotī informatīvā bukletā.

Beātes iela, 2022. gads

Bīskapa grāvja valnis, 20. gadsimta sākums

INTERESANTI FAKTI

- ♦ 2022.g. valmierietis Andis Ozols izstaigāja visas Valmieras ielas, mērot to garumu un iedziļinoties ielu vēsturiskajos notikumos.
- ♦ Valmierā ir 223 ielas ar kopējo garumu 131 kilometrs.
- ♦ Viena no interesantākajām ielām ir Tālavas iela, kas sākas un noslēdzas pie Gaujas, kā arī abos ielas galos var redzēt baznīcu – vienā Valmieras Sv. Sīmaņa baznīcu, otrā – Valmieras Romas katoļu baznīcu.
- ♦ Viena no īsākajām ielām (30 metri) ir Vidus iela.
- ♦ Garākā iela Valmierā ir Rīgas iela, kas stiepjas 3500 metru garumā.
- ♦ Valmierā ir sešas ielas, kas nosauktas kalendārā ierakstīto sieviešu vārdos.

BEĀTES IELA

Iela nosaukumu ieguvusi no Valmieras pilsētai piederošās muižiņas *Beatenthal* (no latīņu valodas *beata* – *laimīgā*). Līdz 1918.g. tika lietots ielas vāciskais nosaukums *Beaten Straße*.

Beātes ielai savulaik bijuši dažādi nosaukumi. 20.gs. 30. gados Beātes ielu pārdēvēja par Lielo Beātes un Mazo Beātes ielu. Ar Valmieras pilsētas valdes lēmumu 1940.g. Beātes iela kļuva par 17. jūnija ielu. 1950.g. Mazajai Beātes ielai un Lielajai Beātes ielai piešķīra revolucionāra Jāņa Vintēna vārdu. Nosaukuma maiņa sanāca īslaicīga, jo pēc sešiem mēnešiem tika izdots rīkojums, ka daļa ielas pārdēvējama par 11 komjauniešu ielu, bet otra daļa – par Andreja Upīša ielu. Beātes iela vēsturisko nosaukumu atguva 1991.g. rudenī.

Senāk Beātes ielas abās pusēs rindojās pārsvarā vienkārša koka nami. Ielas 2. numurā no 1931. līdz 1940.g. atradās *Vanagu ligzda* – organizācijas *Latvijas Vanagi* Valmieras nodaļas mītne (ēka nav saglabājusies). 6. numura nams piederēja preču pārvadātājam, ormanim, bet 8. numurā dzīvoja Latvijā pazīstamais ērģeļu būvētājs Jānis Dūrējs.

Tagadējo Beātes ielu ierīkoja 20.gs. 20. gados aizbērtā Bīskapa grāvja vietā. Grāvis veidoja dabisku Valmieras pilsētas Z-ZR robežu. Pašreizējo apbūvi veido 60.–80. gados celtās trīs un vairākstāvu daudzdzīvokļu ēkas un pēdējos gados celtās privātmājas. Šobrīd ielas noslēgumā atrodas Valsts ieņēmumu dienesta Valmieras klientu apkalpošanas centrs, Muitas pārvalde u.c. reģionālās iestādes.

Brīvības iela, 2022. gads

Kociņu stādīšana uz Brīvības ielas, 1931. gads

Gundabs Putniņš

Jūlijs Konrāds Putniņš

Jautrīte Putniņa

BRĪVĪBAS IELA

Pamatojoties uz Valsts prezidenta Jāņa Čakstes 1926.g. 14. decembrī apstiprināto lēmumu par administratīvās teritorijas izmaiņām, Valmierai pievienoja daļu no agrākajām Valmiermuižas zemēm. Jaunajā apbūves rajonā *Burkānciems* izveidoja ielu, kurai piešķīra BRĪVĪBAS vārdu, godinot 1918.-1920.g. Latvijas brīvības cīņas. Brīvības ielas kopgarums bija nepilns kilometrs.

Starp nelielajiem koka namiņiem ielas abās pusēs ar savām elegantajām būvformām tolaik īpaši izcēlās divstāvu nams Nr. 2, kuru vecākās paaudzes valmierieši joprojām sauc par *Putniņmāju*. Tajā dzīvoja smalkmehāniskās darbnīcas īpašnieks Jūlijs Konrāds Putniņš ar sievu Elzu, meitu Jautrīti un dēlu Gundabu. Tieši Putniņu dzimtas nams bija pirmais, kas tika nacionalizēts 1947.g. Dzimta savu īpašumu atguva 90. gadu sākumā. Jūlijs Konrāds Putniņš (1902-1994) bija populārs smalkmehāniķis un atslēdznieks, kura darbnīca 1930. gados atradās kādreizējā pilsētas valdes namā, iepretim Valmieras Sv. Sīmaņa baznīcai. 1970. gadu sākumā pēc savas iniciatīvas izveidoja koka skulptūru parku Gaujas krastos netālu no Valmieras.

Koka skulptūru parks, ko tautā iesauca par *Putniņiem*, ātri vien ieguva valmieriešu atsaucību un kļuva par iecienītu un populāru tūristu galamērķi.

Spītējot dzīves grūtībām, Putniņu meita Jautrīte kļuva par izcilu latviešu pianisti. Jautrītes Putniņas (1929-2017) dēls Māris Putniņš, režisors, producents, mākslinieks, literāts, aktieris, komponists, vairāk nekā 40 animācijas filmu scenāriju līdzautors. Jautrītes brālis Gundabs (1931-2007) bija viens no desmit delegātiem, kurš 1990.g. pārstāvēja Valmieras rajonu Latvijas Republikas Pilsoņu kongresā. Par viņu nobalsoja 15 018 balsstiešīgo Latvijas iedzīvotāju. 2019.g., godinot izcilo pianisti Jautrīti Putniņu un mākslinieku Gundabu Putniņu, pie Putniņu dzimtas mājas Brīvības ielā 2 atklāja kultūrzīmi *Roku pieskārieni*.

No pirmskara ielas apbūves saglabājusies kādreizējā jaukto preču tirgotava (tolaik Brīvības 11).

Laika gaitā mainījies ielas nosaukums. 1951.g. Brīvības ielai piešķīra sociālisma jauncelsmei atbilstošo Oktobra vārdu, bet 1990.g. Brīvības ielai atjaunoja vēsturisko nosaukumu.

Valmieras Sv. Sīmaņa baznīca, 1920. gadi

Valmieras Sv. Sīmaņa baznīca, 2018. gads

Valteru dzimtas nams, 2020. gads

BRUŅINIEKU IELA

Kura gan vēl no Valmieras ielām varētu lepoties ar tik romantisku piedzīvojumu un leģendu apvītu nosaukumu? Ielas izcelsme, kā nojaušams, cieši savijusies ar Valmieras viduslaiku vācu ordeņa pils vēsturi un tās kādreizējiem iemītniekiem ordeņa brāļiem – bruņiniekiem. Bruņinieku iela vēsturiski veidojusies vietā, kur savulaik bijis Livonijas ordeņa pils iekšpagalms. 153 metru garumā tā stiepjas līdz krustojumam ar Pilskalna ielu un Svētā Sīmaņa baznīcai. Līdz 1917.g. ielas nosaukumu lietoja trīs valodās – latviešu, vācu un krievu.

Vecā aptieka (Bruņinieku 1) celta 1735.g. uz mūra pils drupām, un ir vecākais koka nams Valmierā. Tās otrajā stāvā saglabājies apvalkdūmenis jeb mantelškurstenis. Laika gaitā aptieka piederēja dažādiem īpašniekiem: Reihenviem, Maršneriem un Erdmaņiem. 1912.g. Krievijas impērijā stājās spēkā jauns likums, kas ļāva arī pilsētām atvērt savas aptiekas. Pēc toreizējā pilsētas domnieka Georga Apiņa ierosinājuma, atpērkot aptieku no Erdmaņiem, to pārveidoja par pirmo komunālaptieku, pašvaldībai piederošu, aptieku Baltijā. Ēkā no 1935.g. darbojās arī pilsētas bērnudārzs. Pēc Otrā pasaules kara aptieka turpināja darbu šajā ēkā līdz pat 1965.g. Vairākus gadu desmitus ēka bija sadalīta vairākos mazos dzīvokļos, kur nelielu platību aizņēma arī muzeja restauratora telpas. 1989.–1995.g. ēku kompleksu atjaunoja agrākajā izskatā. Pēc restaurācijas Vecās aptiekas telpās iekārtoja Valmieras muzeja izstāžu zāles. 2022.g. tika realizēta Vecās aptiekas ēku kompleksa pārbūve, telpās izveidojot daļu no Valmieras pils jaunās ekspozīcijas *de Woldemar*.

Valmieras Sv. Sīmaņa evaņģēliski luteriskā baznīca (Bruņinieku 2) celta ap 1283.g. jauktā romāņu un gotikas stilā. Sākotnēji tā darbojās kā katoļu baznīca, bet no 17.gs. kā luterāņu baznīca. Saskaņā ar Latvijas PSR Ministru Padomes 1963.g. lēmumu baznīca kļuva par Valmieras novadpētniecības muzeja

filiāli, un draudze bija spiesta savas telpas atstāt. Filiāle darbojās kā koncertu un izstāžu zāle līdz 1988.g. 18. novembrim, kad draudze atkal varēja atgriezties savā dievnamā. Baznīcā 1969.–1972.g. notika restaurācijas darbi, vēlāk iekārtojot Valmieras novadpētniecības muzeja ekspozīciju. Pateicoties izcilajai zāles akustikai un ērģeļu meistara Frīdriha Ladegasta būvētajām ērģelēm (1886), arī padomju režīma gados koncertzālē (no 1973.g.) varēja apmeklēt dažādus kora un ērģeļmūzikas koncertus. Baznīcā ir dažādi nozīmīgi mākslas pieminekļi un mākslas vērtības, par ko var uzzināt vairāk īpaši izveidotā bukletā par Valmieras Sv. Sīmaņa baznīcu.

Valteru namiņš (Bruņinieku 3) – vienstāva koka nams, celts ap 1775.–1785.g. Piederējis apriņķa ārstam Hermanim Valteram un viņa mantiniekiem. Dzimtas hronikā lasāms: “*Viņu māja bija kā šūpulis un satikšanās vieta intelligentiem vīriem un sievietēm no visas Livonijas*”. Viesmīlīgais Valteru dzimtas nams ātri kļuva par pilsētiņas kultūras un sabiedriskās dzīves centru. 19.gs. beigās namu iegādājās arhitekts Karls Roberts Ludvīgs Maršners. Valteru nams kļuva par īres namu. 1939.g., Latvijas valstij atsavinot vācbaltiešu dzimtas īpašumus, konstatēts, ka “*vienstāva dzīvojamā ēka dārzā, kas ar galveno koka ēku (Jaunā Valteru māja – tagad Valmieras muzeja Izstāžu nams Bruņinieku ielā 3) savienota ar koka piebūvi. Ēka celta no ķieģeļiem. Domājams, ka zem ēkas pamatiem atrodas vecas pilsdrupu ejas, jo ēkas ārsienas stipri sēdušās un pati ēka stipri sašķobījusies; griesti ieliekušies; jumts papes. Ēka pilnīgi nolietojusies! Tā būtu jānojauc*”. Ēku tomēr nenояuca. Šodien tā ir viena no nedaudzām 18.gs. celtnēm Valmierā. Šobrīd Valteru dzimtas ēka atrodas Valmieras muzeja pārvaldībā. Ēkā saglabājies iekšējais plānojums un oriģinālie interjera elementi.

Skats uz Bruņinieku ielas sākumu, 20. gadsimta sākums

Valmieras Livonijas ordeņa pilsdrupas, 2018. gads

BRUŅINIEKU IELA

Livonijas ordeņa pilī atradies akmens nams (Bruņinieku 4/2), kas, iespējams, kalpojis kā maizes ceptuve. Nav zināms, kurā gadā un kādam nolūkam ēka sākotnēji celta. Šodien redzamais akmens namiņš pirmoreiz fiksēts jau 1798.g. pilsētas plānā līdz ar citām aptiekas kompleksa ēkām. 1944.g. uguns liesmas pilsdrupu teritoriju neskāra un pēc krievu karaspēka ienākšanas darbu ēkā uzsāka maizes ceptuve, kurā darbs bija organizēts trīs maiņās. Ceptuve kā Valmieras Patērētāju biedrības cehs Varoņu laukumā darbojās līdz pat 1970. gadu sākumam. Pieaugot muzeja krājumam, aktualizējās jautājums par priekšmetu glabāšanu, tāpēc pilsētas Izpildu komiteja nodeva bijušo maizes ceptuvi muzeja lietošanā. 2000. gadu sākumā otrā stāvā īsu brīdi darbojās Valmieras Tūrisma un informācijas centrs. 2011.g. muzeja krājumu pārvietoja uz citām ēkām. Šobrīd ēku atkal piepilda gardu ēdienu smarža un viesu čalas.

Valmieras senpilsētas teritorijā atrodas arī guļbaļķu klēts (Bruņinieku 4A), kas 18.gs. tikusi izmantota zāļu žāvēšanai un medikamentu sagatavei. Pašlaik ēkā atrodas muzeja etnogrāfisko materiālu krātuve, kas apskatei pieejama īpašos pasākumos. Bruņinieku ielā 3C atrodas Maršnera nams - elegants, historisma stilā celts sarkano ķieģeļu divstāvu nams. 1941.g. ēka nonāca pilsētas īpašumā, to sadalīja sešos īres dzīvokļos. Līdz pat 2000. gadu vidum tā bija dzīvojamā ēka, vēlāk pielāgota muzeja vajadzībām. Pēc 2006./2007.g. rekonstrukcijas jaunā veidolā atdzima ne vien pats nams, bet arī iekšpagalms. Līdzīgi kā senajās pilīs un muižās, arī šajā namā mīt neredzamais kungs, kurš reizēm mūs apciemo, izstaigājot visus stāvus.

Par mūra pils celšanas gadu precīzu ziņu nav. Mūsdienu Latvijas vēsturnieki piekrīt Roberta Malvesa pētījumā *Valmieras senatne* izteiktajai hipotēzei par pils celtniecības uzsākšanu jau 13.gs. 60. gados. Pirmo koka pili Zobenbrāļu ordenis Valmierā cēla laika posmā no 1224. līdz 1231.g., kad pēc Tālavas zemju sadalīšanas tas ieguva tiesības uz Gaujas tirdzniecības ceļiem. Pils kalpoja par pirmo militāri stratēģisko

nocietinājumu Gaujas labajā krastā. Valmieras pils ģeogrāfiski atradās Livonijas centrā, tirdzniecības ceļu krustpunktā, kura kā atbalsta punkts veica saimnieciskas, pārvaldes un politiskas funkcijas gan ordenim, gan Hanzas tirgotājiem. 14. un 15.gs. tajā regulāri uzturējās ordeņa bruņinieki. Par pils stratēģisko nozīmi liecina fakts, ka militārajos konfliktos to vienmēr centās ieņemt un nopostīt, tādējādi līdz mūsdienām tās apbūve nav saglabājusies. Par pils agrīno izskatu liecina arheoloģiskajos izrakumos atsegtie pils pagrabi un liecības no analogām bruņinieku ordeņa pilīm.

1635.g. uzsāka pils pārbūvi. Pils ieguva 17.gs. zviedru militārajai arhitektūrai raksturīgos bastionus un aizsargmūrus. Ziemeļu kara laikā (1702.g.) Krievijas imperatora Pētera I armija ieņēma pilsētu, to pilnībā gandrīz nodedzinot un izpostot arī pili. Tās atjaunošanai naudas līdzekļi neatradās, un pakāpeniski pils teritorija kļuva par pilsētas daļu, kurā sāka būvēt ēkas, par būvmateriālu izmantojot pilsdrupu akmeņus. Pils teritorija pakāpeniski kļuva par pilsētas daļu. 1951.g. janvārī Bruņinieku ielu un vecās pilsdrupas pārdēvēja par Varoņu laukumu. 1989.g. Bruņinieku iela atguva vēsturisko nosaukumu.

Šobrīd pils mūri un teritorija ir valsts nozīmes arheoloģijas un arhitektūras piemineklis. Pirmie arheoloģiskie izrakumi pils teritorijā noritēja 1937.-1939.g., meklējot pierādījumus Beverīnas pilskalna esamībai, bet 80./90. gadu mijā veikti restaurācijas darbi. Izpētē atrasto pagrabu un pazemes eju, kā arī dienvidu un ziemeļu aizsargmūra fragmentu konservāciju pabeidza 2002.g. Senatnē stāstīta arī teika par Valmieras pils celtniecību. Kad celta Valmieras pils, darbā bijis jāiet arī sievietēm. Mātēm atļauts bērnus zīdīt sekojoši: puikas divreiz dienā un meitenes tikai vienu reizi. Pašiem strādniekiem devuši tikai pusdienu paēst. Tad pat, kad pils celta, braukuši apkārt ar mucām, un visiem ritos bijis jādod piens - vienalga, vai bijusi viena vai divas govīs. Ar pienu esot mīcījuši kaļķus, tādēļ arī vecais mūris tik stipri turoties.

Georgs Apinis

Vecpuišu parks, 2018. gads

Valmieras stadiona vārti, 1939. gads

Jāņa Daliņa stadions, 2022. gads

GEORGA APIŅA IELA

1930.g. nelielo Meķa ieliņu starp kādreizējo pilsētas reālskolu un kurlmēmo skolu pārdēvēja sabiedriskā darbinieka Georga Apiņa vārdā (iepriekš saukta arī par Bīskapa ielu).

Johans Georgs Apinis dzimis Rencēnu pagastā 1859.g. 4. jūnijā. Studējis medicīnu Tērbatas universitātē un vēlāk bijis gan apriņķa ārsts, gan Valmieras pilsētas ārsts. Pirmais latvietis – pilsētas galva (1906–1910). Pēc viņa ierosmes uzcēla pilsētas slimnīcu (Bastiona iela 24) un meiteņu ģimnāziju (Rīgas iela 42). Viens no astoņiem publiskā Vecpuišu parka līdzīpašniekiem. Ziedoja Valmieras latviešu biedrības bibliotēkas un lasītavas ierīkošanai, studentu materiālajam atbalstam u.c. Dr. G. Apiņa 25 gadu darba jubilejā kāds viņa labvēlis novēlēja mūsu novadniekam apprecēties. Uz to viņš atbildējis, ka viņam jau esot savs mīļš laulāts draugs – Valmieras pilsēta.

1951.g. Apiņa ielu pārdēvēja par 1. maija ielu. Tajā 50.–60. gados pakāpeniski viena aiz otras sāka rindoties privātmājas. Intensīva celtniecība noritēja arī 80.–90. gados, un tagadējo ielas kopskatu veido daudzstāvu apbūve.

Ar Georga Apiņa ielu saistās vēl kāds interesants stāsts. Netālu no Gaujas krasta atradusies aresta māja jeb tā saucamais *Meķis*, kurā ievietoja likuma pārkāpējus. Drošības nolūkos aresta telpu logi bijuši nostiprināti ar dzelzs restēm, lai ieslodzītie neizbēgtu. Nostāsts vēsta, ka iemītnieki pratuši pielabināties sargiem un tuvinieku atnestos produktus mainījuši pret degvīnu vai alu.

JĀŅA DALIŅA IELA

Jāņa Daliņa ielai laika gaitā vairākkārt mainīts nosaukums – tās senākais nosaukums bijis Svētozolu iela, kas saistāms ar vēsturnieka V. D. Baloža grāmatā *Valmiera* pieminēto *svēto mežu*. Padomju laikā nosaukums neatbilda sociālisma jauncelsmes prasībām, un ar 1950.g. Valmieras pilsētas Darbaļaužu deputātu padomes izpildkomitejas lēmumu Svētozolu ielu pārdēvēja par Komunāru ielu.

1989.g. Komunāru iela pārdēvēta par Jāņa Daliņa ielu, godinot izcilo latviešu soļotāju, 1932.g. Losandželosas vasaras olimpisko spēļu sudraba medaļas ieguvēju 50 km soļošanā, Eiropas un vairākkārtēju pasaules rekordistu, Triju Zvaigžņu ordeņa kavalieri un Tēvzemes balvas laureātu Jāni Daliņu. Viņa vārdā nosauca arī stadionu (1988.g.), kas nu ieguvis jaunas un mūsdienīgas aprises. Stadions ir netālu no Gaujas Stāvajiem krastiem, kā arī līdzās Sajūtu parkam.

Virzoties pa ielu, var nonākt kādreizējā ugunsdzēsēju biedrības parkā. Tā ierīkošanai 1933.g. ierādīja 3,4 hektāru lielu zemes gabalu. Meža dienās topošajā parka teritorijā iestādīja 2000 koku (100 dažādas sugas). 1940.g. parkā uzcēla paviljonu. Padomju režīma gados parks pamazām kļuva par bezsaimnieka degradētu teritoriju. Sākoties Atmodas laikam, mainījās ne vien ielas nosaukums, bet arī teritorijas statuss. Mūsdienās bijusi parka teritorija pakāpeniski tiek apbūvēta un labiekārtota.

Limbažu iela, 2022. gads

Skrejceliņi, 1920. gads

Skats uz Veides muižiņu, 1906. gads

Limbažu iela

LIMBAŽU IELA

Iela ir senā Valmieras – Dikļu – Limbažu pasta ceļa sākums, kas gar tagad izzudušo Lielā grāvja malu (Beātes ielu) vedis uz Annas muižiņu. Ielas abās pusēs atradās pilsētai piederošās nomas zemes.

Limbažu ielā uz piešķirtajām 2,34 pūrvietām Valmieras Riteņbraucēju biedrība ierīkoja sporta dārzu (dibināts 1891.g.). Jau tūlīt pēc tā atklāšanas Sporta dārzs kļuva par populāru atpūtas vietu. Riteņbraucēju treniņiem uzbūvēja treku, izveidoja skrejceļņus vieglatlētiem. Sacensībās tika uzstādīti un laboti valsts, Eiropas un pasaules rekordī, ko paveica soļotāji Alfrēds Dūrēns, Rūdolfs Zīrdziņš un Jānis Daliņš.

1898.g. pilsētas dome izdalīja izsoles kārtībā brīvās ganību zemes. Rentes līgums noteica, ka piecu gadu laikā uz iedalītā zemes gabala jāuzbūvē dzīvojamā māja ar vairākām istabām, kas jāizīrē pilsētas iedzīvotājiem. Namu īpašniekiem galvenais ienākumu avots bija ieņēmumi no istabu vai dzīvokļu īres, sakņu un augļu dārzēm. Gandrīz visām ģimenēm bija savs zirgs un gotiņa. Ormaņi, mūrnieki, šuvējas, galdnieki, kalēji, laukstrādnieki u.c. dzīvoja mazajos dzīvokļiņos ar šaurajiem koridoriem un durvīm abās pusēs.

Kā pirmais 1901.g. dzīvojamo māju Limbažu ielā uzbūvēja ormanis Jānis Grīnbergs. Gulbūve tika celta no baļķiem, kas pludināti lejup pa Gauju. Rūpniecību reprezentēja 1903.g. iekārtotā Pētera Jēgera ķieģeļnīca, kas no sarkanā māla iegulām

turpat ganību malā guva izejvielu ķieģeļu un kārniņu ražošanai. Pāris veikaliņu palepni dēvēja sevi par koloniālpreču tirgotavām, jo te varēja dabūt piparus, lauru lapas, krustnagliņas, safrānu, muskatriekstus un citas nomaļņiekam ikdienā nepieciešamās pārtikas preces.

Limbažu ielā izsenis dzīvojuši vienkārši ļaudis. No kādreizējā valmierieša Hugo Reinsona atmiņām: *“1928.g. vasarā tēvs sameklēja dzīvokli Limbažu ielā, divstāvu mājas augšējā stāvā. Divas istabas ar virtuvi, tieši saules pusē. Malkas šķūnītī varēja turēt vistas. Pienāca novembris, sākās sals, un tad izrādījās, ka mūsu istabām āra sienas uzbūvētas viena ķieģeļa biezumā, bez apmetuma. Apakšā bija veikals bez apkures. Tēvs gāja sarunāt kredītu, vismaz maizi un cukuru. Iztikām ar kartupeļiem, bez gaļas un taukiem. Vistas pamazām nokāvām, jo nebija jau, ar ko tās barot. Garozas apēdām paši. Ar siltumu bija švaki. Kamēr krāsns kurējās, likās, ka silti, bet, tiklīdz izdzisa, ūdens spainim virtuvē pa nakti uzsala ledus kārtiņa. Saspiedāmies visi trīs vienā istabā”*.

1944.g. postošā uguns nelaime Limbažu ielas iemītniekiem gāja secen. Vācu karspēkam atkāpjoties, uzspridzināja tikai lielāko rūpniecisko uzņēmumu – Pētera Prīmaņa tvaika dzirnavas. Pārējā ielas apbūve ar nelielām izmaiņām saglabājusies līdz mūsdienām.

Baltijas Lauksaimniecības biedrības Valmieras
2 gadīgā lauksaimniecības skola, 1920. gadi

Lucas muiža, 2018. gads

Skats uz Lucas ieleju, 1930. gadi

LUCAS IEĻA

Ielas sākotnējais nosaukums bija Tālavas iela. Vārda vēsturiskā izcelsme saistīta ar 12.–13.gs. seno latgaļu valsti Tālavu. 1951.g. Tālavas ielas posmu no Tirgus laukuma līdz Gaujai nosauca par Pionieru ielu. Attiecīgi blakus esošais Tirgus laukums kļuva par Pionieru laukumu. Izmaiņas skāra arī Lucas ieleju. 1956.g. tā pārtapa par Kultūras un atpūtas parku. Parka teritorijā, netālu no estrādes, 60. gados darbības brīvdabas kafejnīca *Mākonītis*. Tajā pārdeva sveramo saldējumu, limonādi un alu, dažāda veida smalkmaizītes u.c. kulinārijas izstrādājumus. 1991.g. atjaunoja Lucas ielas nosaukumu.

30. gados ielas posmus solīja savienot ar gājēju tiltu, taču tā celtniecībai pašvaldībai pietrūka līdzekļu. Lucas kalnā divgadīgās lauksaimniecības skolas vajadzībām uzbūvēja siltumnīcas. Mācību iestādei piekļuvi agros pavasaros un lietainās vasarās apgrūtināja lielais ūdens daudzums Lucas ielejā. 1931.g. pāri Rātsupītei uzcēla pirmo stacionāro koka tiltu, bet 1971.g. celtais kājnieku tilts savienoja Lucas ieleju ar Valterkalniņu.

Lai gan Lucas ielas garums ir vien 500 metru, tajā ir vairāki interesanti apskates objekti: Lucas kalna rietumu puses nogāzē augošā liepa – valsts nozīmes īpaši aizsargājams dabas piemineklis, Lucas

muiža un Lucas kalns. Lucas kalns bija seno latviešu dzīvesvieta, kas atradās 100 metrus uz austrumiem no kādreizējās Valmieras ordeņa pils Rātsupītes (Melnupītes) kreisajā krastā. Tas bija atdalīts no pils ar dziļu upītes gravu. Šo vietu var uzskatīt par Valmieras senpilsētas sākumu. Pirmos izrakumus Lucas kalnā veica 1937.g. Izrakumu mērķis bija pārbaudīt Beverīnas pilskalna atrašanās iespējamību, taču lokalizēt Beverīnas pilskalnu neizdevās. 1985.g. Lucas kalnā atklāja Brāļu kapu memoriālu.

16.gs. tieši Lucas kalns kļuva par iemeslu Valmieras neveiksmēm kara laikā, jo bija izdevīga vieta lielgabalu novietošanai. Livonijas kara laikā (1560.g.) krievu karaspēks te ierīkoja skansti, no kuras apšaudīja Valmieras pili un pilsētu. 17.gs. kartēs blakus nosaukumam *Lucas kalns* redzams arī tā iepriekšējais nosaukums – *Bīškapa kalns*.

Vēl līdz mūsdienām viena no ievērojamākajām celtnēm Lucas ielā ir Lucas muiža. Šobrīd privatizēta, bet agrāk tās teritorijā atradušās dažādas iestādes – divgadīgā lauksaimniecības skola, Valmieras Dārzkopības skolas dārzniecība, Valmieras rajona vācu kultūras biedrība u.c. Blakus muižai atradās sviesta un siera meistarų skola.

Gaujas krastu panorāma, ap 1904. gadu

Uzraksts Valmierā Gaujas krastā, 1963. gads

Gaujas plostnieki, 1928. gads

Galvenais tilts pār Gauju Valmierā, 2022. gads

PLOSTNIEKU IELA

Saimnieciskā dzīve 20.gs. sākumā Gaujas abos krastos - rosīga un darbīga. Paralēli upes labajam krastam ierīkotais zemes ceļš vēlāk kļuva par Plostnieku ielu. Lejpus tilta uzceltajos pagrabiņos vietējie tirgotāji Henšels, Kaugers un Kiršbaums glabāja preces. Aiz pagrabiņiem stāvēja sakrātās malkas un baļķu grēdas. Lētākais kokmateriālu transportēšanas veids tolaik bija pludināšana. To izmantoja visur, kur upes bija pietiekami dziļas. Sezona sākās pavasarī un ilga līdz oktobrim. Ūdens līmenis Gaujā mēdza būt samērā augsts, straume lēna, tāpēc varēja pludināt dažāda izmēra baļķkokus. 1885.g. stājās spēkā Valmieras bruģu tiesas lēmums, ka "baļķus un kokus pa Gauju drīkst pludināt tikai plostu veidā". Tā nu sieto plostu virtenes piestāja pretējā krastā iepretim M. Lūciņa kokzāģētavai Pārgaujā. Šaipus Gaujai atradās plostnieku iecienītā Ruka (Rutka) pirts un divi publiskie nami, no kuriem viens atradās Ziedu gravā.

Mārcis Ruks ar sievu Kristīni un četrām atvasēm uzcēla pirti: "Gadu desmitus tajā ar moža gara un veselības krāšanu noņēmas valmieriešu paaudžu paaudzes, augstā godā turot tautas ticējumu - ja nebūtu pirts un Ruka, dakteri brauktu zelta karietēs. Pirti gājēji nebija skopi un sava labdara Mārča uzvārdam uzdāvināja vēl vienu burtu: lai būtu liela skaidrība un nedalāmība starp diviem valmieriešu veselību stiprinošiem faktoriem - rutku un pirti! Būvējot pirtis, lai tās kalpotu ilgi, pamata baļķos vai pamatakmeņos jākaļ krusti, bet zem pamatiem jāliek sudrabs. Iespējams, ka kaut kas līdzīgs likts Ruka pirts pamatos, jo tas ļāva būvei izturēt gan gadu simtu, gan Gaujas plūdus. Kad Valmierā uzbūvēja modernāku pirti, vecā kļuva par namīpašumu. Mājā ierīkoja dzīvokļi. Pēc ēkas nojaukšanas 2012.g. kādā iedobē atrada no paeģļu zariem, nātrēm un kaņepēm sietu dzēlīgi asu slotu ar uzrakstu uz piekariņa "Kondrātām". Tātad ar to kādreiz pēries pats Šanas virsaitis".

1937.g. virs ledus pagrabiņiem izveidoja no puķēm stādītu uzrakstu VALMIERA. "Pilsētas daiļuma izkopšanas nolūkā Gaujas zaļām velēnām klātā krastā izgriezts mākslinieciski veidots Valmieras vārds.

Lielo burtu vietās sastādīs zilās lobēlijas, kuru stādi izaudzēti pilsētas Savariņa fermas dārzniecībā. Zilais uzraksts būs labi saskatāms no Pārgaujas un tilta, tīkami izceļot mūsu pilsētas daiļumu". Pēc Otrā pasaules kara vairākus gadus uzraksta nebija. 50.-60. gadu fotogrāfijas liecina, ka tas ticis atjaunots 70.-80. gados. Kalna slīpumā stādīja puķes izteikti koši sarkanos toņos. Gadiem ejot, ziedu toņi tika mainīti. Gaujas krasta pagrabiņos 90. gados iekārtoja puķu un keramikas veikaliņus; valmierieši un pilsētas viesi bieži iegriezās, lai nobaudītu garšīgu maltīti Pagrabiņa kafejnīcā (darbojās līdz 2009.g.). 2010.g. pagrabiņos atvēra tējas krodziņu Laipnie kungī. Šobrīd pagrabiņos mājo Laivu nams.

Pavisam tuvu atradās vēsturiski izzinoša vieta, uz kuru stiprā dzimuma pārstāvji devušies meklēt piedzīvojumus: "Dzirnavu ielas labajā pusē, pretim pilsētas kapsētai, vecos plānos redzamā šaurā gravā, kas izbeidzas Gaujas krastā pie pārceltuves, 19.gs. beigās bija iemantojusi skandalozu slavu un romantiski divdomīgu nosaukumu - Ziedu grava. Skaidrojums tam rodams prāvesta 1896.g. ziņojumā luterāņu baznīcas konsistorijai: "Ceļš, kas uz prieka namiem veda caur ļoti šauru gravu un apgrūtināja to apmeklētājiem gan pieiešanu, gan piebraukšanu, tagad ir ievērojami paplašināts, priekš gājējiem un ormaņiem daudz ērtāks pataisīts". Savu vēstījumu ziņotājs nobeidz ar piemērotu izvilkumu no Mateja evaņģēlija: ". tie vārti ir plati, un tas ceļš ir plats, kas aizved uz pazušanu, un daudz ir to, kas caur tiem iet". Pilsētas valde uz šo namu turētājiem ļaunu prātu neturot, jo nodokļus tie maksājot laikā un kārtīgi [...]".

Mūsdienās no ieliņas vecās apbūves saglabājies vairākstāvu koka nams, kas agrāk piederēja ādu apstrādāšanas un liestu fabrikas īpašniekam Frīdebertam Cakaram. Aiz tā redzama nu jau pārbūvētā fabrikas ēka, kurā savulaik 20 strādnieki gatavojuši koka tupeles ar ādas virsmām. Fabrikā 1931.g. izcēlies liels ugunsgrēks, kuru ātri nodzēsa. Apdrošināšanas akciju sabiedrība Rīgas Unions izmaksāja naudas prēmiju 100 latus Valmieras brīvprātīgo ugunsdzēsēju biedrībai par sekmīgu darbu ugunsgrēka dzēšanā Fr. Cakara fabrikā.

1995.g. intervijā laikrakstam Liesma Ziedu gravas vecākā iedzīvotāja, 88 gadus vecā Antonija Goba, dalījies atmiņās par kādreizējo fabrikantu nostāstiem par publiskā nama likteni: "1940.g. iestājos darbā par mājkalpotāju pie Cakara Dzirnavu 19. Te pati arī dzīvoju. Cakars bija bagāts virs. Liela māja Ziedu gravā. Ādu gērētava un liestu fabrika. Ādu un liestu koka tupeļu tirgotava. Jērocēnos dzirnavas. Uznāca karš, posts, un vecais Cakars palika Sibīrijā". Sirmā kundze precizē, ka "prieka māja esot bijusi leģā, uz Gaujmalas pusi. Palikuši tikai pamati. Nodedzis ap 1918.g., kad tur uzturējušies krievu zaldāti. Sadeģušas trīs meitas. [...] Cakara mājas skaistajā dārzā bija ziedu pārpilnība. Pavasarī sniegpulkstenīši ziedēja trijās krāsās. Puķu un skaistā dārza dēļ vien šo vietu varēja saukt par Ziedu gravu [...]".

Skats uz Marijas un Stacijas ielas krustojumu, 1939. gads

Marijas iela, 2022. gads

MARIJAS IELA

Marijas iela nosaukta Bībeles personāža Marijas vārdā. Ielas pirmsākumi saistāmi ar 1889.g. atklāto Rīgas–Pleskavas dzelzceļa līniju. Aiz Valmieras stacijas sākās Stacijas iela, kas veda pilsētas virzienā. Stacijas ielai kaimiņos bija Pleskavas un Marijas ielas. Tur tolaik dzīvoja dzelzceļa ierēdņi, ieskaitot stacijas priekšnieku, strādnieki un amatnieki.

Pirmais Marijas ielā māju uzcēla Mārcis Mergins. Zemi pircis no tuvējo *Gaides māju* īpašnieka, kaugurieša Kārļa Vītola. Māja Nr. 3 piederēja dzelzceļa strādniekam Donātam (Vladimiram) Elksnem, sauktam par Alkšņu Voldi. Piektais numurs bija Marijas un Podnieku ielas stūrī. Īpašnieks Antons Ankmanis apakšējā stāvā izīrēja telpas tējnīcai, par ko vēl ilgi liecināja padzisis, bet vēl salasāms uzraksts *TEHJNICA R. WIHTIŅ.*

Par *Ankmaņmājas* iemītniekiem lasāms Kārlieņa lorda, Mistera Filandera jeb īstajā vārdā Laimoņa Liepnieka atmiņās: *“1946.g. atgriezies no Marseļas gūstekņu nometnes. Te dzīvoja mana māte un māsa. [...] Vasaras vakaros visa darbība izvērsās brīvā dabā, un, krēslai iestājoties, nostrādājām vienu otru Makša un Morica cienīgu meistartiķi. Blakus mūsu lordu mītnei stāvēja neliela sarkanu ķieģeļu mājiņa, kuras īpašnieces, divas māsas, jaunkundzes mūža norietā, neieredzēja vietējos lordus ne acu galā. Viens no lordiem, meistariņš kustoņu balsu atdarinātājs, krēslā pielīdis cieši zem loga palodzes, uzskāka kaķu mīlas dziesmu, tik nežēlīgi vilkdams un locīdams, ka neizturēja pat visstiprākie nervi. Logs ar troksni atsprāga un atskanēja blāviens: “Škic, maitas, sātani!” [...] Turpat pagalma otrā pusē arī neliela mājiņa ar iesauku “Karstais klosteris”, jo tajā bija iekārtojušās divas jautras meičas, kuras kara vēji ar vai pret pašu gribu bija atnesuši no austrumu puses. Lai gan par darbaroku pārpilnību un nodarbošanās trūkumu toreiz neviens nevarēja sūdzēties, abas bija izvēlējušās vieglāko un vissenāko profesiju.*

Kad meičas izgāja, lordi rīkojās: pie mājas vārtu priekšā stāvošā nosalušā pīlādža pielīmējām petrolejas lukturi. Ne jau parastu, bet gan tonētu ar sarkaniem stikliem. Lukturis ļoti atgādināja Hamburgas prieka namu kvartāla Rēperbāņa atribūtiku”.

Padomju Savienības laikā 1965.g. ielu pārdēvēja 1944.g. Baltkrievijā kritušā ģenerālmajora Jāņa Fogeļa vārdā. Drosmīgākie jokojuši, ka Fogeļa jeb putna vārds (*Vogel* tulkojumā no vācu valodas nozīmē *putns*) ielai piešķirts komunistiem tik netikamās svētās Marijas dēļ. Pēc Latvijas neatkarības atjaunošanas 1991.g. Valmieras pilsētas valde atjaunoja Marijas ielas vēsturisko nosaukumu.

Šaursliežu dzelzceļa līnijas Smiltene – Valmiera dzelzceļa administrācijas ēkas celtniecība Marijas ielā, 1910. gads

Plūdi Stacijas ielā, 1928. gada vasara

Skats uz kādreizējo Gaujas Lielo krogu, 1920. gadu sākums

Valmieras dzelzceļa stacija, 1961. gads

Valmieras dzelzceļa stacija, 2022. gads

Stacijas ielas sākums, 1921. gads

Revolūcijas (Stacijas) iela, 1974. gads

STACIJAS IELA

Stacijas ielas nosaukuma vēsturiskā izcelsme saistāma ar 1889.g. atklāto Rīgas–Pleskavas dzelzceļu. Valmieras pilsētas dome, lai nodrošinātu regulāru satiksmi ar uzcelto 4. šķiras dzelzceļa staciju *Вольмар* Pārgaujā, izveidoja zemes ceļu. Ceļš sākās aiz Gaujas tilta toreizējā Kauguru jaunpilsētā un beidzās pie dzelzceļa stacijas Kārlienā. 19.gs. beigās divus kilometrus garais ceļš ieguva arī oficiālo nosaukumu - Stacijas iela. Pasažieri novērtēja *dzelzs bāņa* (vilciena) ātruma priekšrocības: Rīgā varēja nokļūt 3 stundās 12 minūtēs, ar ātrvilcienu 2 stundās 40 minūtēs. Pa jaunatklāto dzelzceļa līniju pārveda linus, graudus, koksni, petroleju u.c. kravas. 1890.g. Stacijas laukuma malā Rīgas lieltirgotājs Ezītis (Essit) preču uzglabāšanai uzcēla noliktavu – spīķeri. Stacijas ielas abās pusēs bija iemērtie apbūves gabali dzelzceļa ierēdņiem, kalpotājiem, strādniekiem un amatniekiem. Pakāpeniski apbūvēja arī blakus esošos zemes gabalus.

Stacijas apkaimi sauca par *Kārlieņu* jeb *Karlovku*. Nosaukums radies pēc 1802.g. Kaugurmuižā notikušo plašo zemnieku nemieru apspiešanas, kad apkārtējie iedzīvotāji notikumu vietu sāka dēvēt par *kara lauku*. Retāk lietoja trešo – *Kārlene*.

1873.g. Kauguru muižas īpašnieks grāfs Aleksandrs fon Medems sāka izdot mūža nomā zemes ap Lielo krogu. Uz nomātās zemes trīs gadu laikā bija jāuzceļ dzīvojamā ēka. Nedrīkstēja ierīkot ne šņabja, ne liķieru fabriku, atvērt viesnīcu vai turēt alus bodi. Attapīgākie māju īpašnieki peļņas nolūkos izīrēja istabas visnenākās profesijas pārstāvēm, kuras kautrīgi sevi sauca par *māsiņām*.

20.gs. sākumā ielai trūka vienotas numerācijas, jo zemes īpašumus reģistrēja iepirkšanas secībā. 1922.g. numerācija mainījās un to lietoja līdz 1944.g. rudenim. Nr. 1 bija Jūlija Līča vilnas austuve un vērpstuve, kas notega 1941.g. Vēlāk daļa ēkas tika atjaunota, bet 1970. gadu beigās nojaukta sakarā ar Ugunsdzēsības iekārtu rūpnīcas administratīvās ēkas celtniecību. 1990. gados ēkā darbojās ēdināšanas uzņēmumi

un veikali, bet pēc pārbūves 2000.g. tur mājā Vidzemes Augstskola. Nr. 21 (Mazā Stacijas 11) dzīvojamā mājā pirms Pirmā pasaules kara dzīvojis Kārlis Konrāds jeb grāfs Miķelis Amālijas dēls Vanags, *Šanas* biedrības virsaitis. Šī māja ir viena no nedaudzām senajām ēkām, kas saglabājusies no sākotnējās ielas apbūves. Aiz ēkas Nr. 36 (Stacijas 30) bijis koka paviljons – slavēna lauksaimniecības izstāžu rīkošanas vieta. 1912.g. notika 2. Baltijas (Kauguru) lauksaimniecības biedrības organizētā lauksaimniecības un rūpniecības izstāde, kurā lopu kūtis un citas ēkas saceltas dabīgajā lielumā. Slaucējām sacensības vadījis Kārlis Ulmanis. Nr. 40 (Stacijas 34) ielas elegantākais nams, tautā saukta par *MTS māju*, jo tajā īsu brīdi, 1940.-1941.g. darbojies MTS (mašīnu un traktoru stacija).

Stacijas ielā bijusi beķereja, Aleksandra Gūtmārča tējnīca, Hermaņa Prussa bode, dzīvokļi, preču tirgotava, Zinaīdas Vimbis *Mēbelētās istabas*. 1993.g. atvēra vienu no pirmajiem diennakts pārtikas preču veikaliem Valmierā – veikalu *Lūcija*. Tagad ēkas pirmajā stāvā ir veikals *Austris*.

1936.g. Stacijas ielu nobruģēja. 1939.g. laikraksts *Latvijas Sargs* pamatoti apgalvoja, ka Valmiera veidojas viena no skaistākām Ziemeļvidzemes pilsētām: “*No dzelzceļa stacijas Stacijas ielu līdz pat Gaujas tiltam paredzēts pārbūvēt par bulvāri, kura abās pusēs izveidos plašas divrindu liepu alejas, tā radot skaistu un ērtu ieeju pilsētā*”. Nākotnes iecerēm nebija lemts piepildīties, jo pēc 1944.g. trešdaļu no ielas apbūves izpostīja, un Stacijas iela par bulvāri nekļuva.

1951.g. Stacijas ielu pārdēvēja par Revolūcijas ielu. Daļai ielas atstāja līdzšinējo nosaukumu. 1991.g. vēsturisko nosaukumu atjaunoja. Ielas posmu, kas līdz tam funkcionēja kā Stacijas iela, nosauca par Mazās Stacijas ielu. Mainījušies gadsimti, bet Stacijas ielas nosaukums joprojām atbilst pamatfunkcijai – nokļūšanai dzelzceļa stacijā.

Rīgas ielas augšskats, 20. gadsimta sākums

Valmieras centra panorāma, 1970. gadu sākums

VRPB universālveikals, 1955. gads

Bijusī universālveikala ēka, 2022. gads

Universāls Valmiera, 1970. gadi

Valmieras pilsētas centrs, 2022. gads

Kinoteātris GAISMA, 1960. gadi

Kinoteātris GAISMA, 2022. gads

RĪGAS IELA

Pilsētas vecākās un garākās ielas (3500 metri) nosaukuma izcelsme saistāma gan ar viduslaiku Rīgas vārtiem, gan ar vēlāko Rīgas-Tērbatas pasta ceļu. Ceļš pamazām pārtapa par ielu, kļūstot par Lielo ielu. Rīgas vārti funkcionēja kā galvenie vārti. Caur tiem iebrauca un izbrauca Rīgas, Hamburgas, Lībekas, Visbijas un citu mazāku un lielāku Hanzas pilsētu tirgotāji. Daļu preču pārdeva te, tad ar precī vīri devās tālāk uz Tērbatu un krievu zemēm. Vezumi bijuši piekrauti ar sudrabu, audumiem, vīnu, garšvielām, sāli, siļķēm u.c. Tālo ziemeļzemju tirgotāji savukārt devās uz Rīgu, lai iepirktu kažokādas, vasku, linus un kaņepājus. 1622.g. caur Rīgas vārtiem uzvarētāja godā uz balta zirga Valmierā iejāja pats Zviedrijas karalis Gustavs II Ādolfs. Rīgas vārtiem nācās izturēt arī ienaidnieka uzbrukumus. Gan krievi, gan zviedri, gan poļi vairākkārt centās ieņemt pilsētu. Rīgas vārti praktiski bijuši neieņemami, jo būvēti kā *cvingera* tipa vārti.

Vecāko ielas apbūvi veidoja turīgo vācu dzimtu īpašumi, kas sākās pie Valmieras Sv. Sīmaņa luterāņu baznīcas un izvietojās abās pusēs ielai līdz pat pareizticīgo baznīcai. Vienstāva koka māju vietā sāka būvēt divu un trīs stāvu mūra ēkas. Tieši šim ielas posmam nebija lemts saglabāties, jo 1944.g. 23. un 24. septembrī, mainoties okupācijas varu karaspēkam, nodega gandrīz viss vēsturiskais centrs. Uguns izpostīja komercskolu, agrāko apriņķa pilsētas skolu, Rīgas ielā 2 nodega *Livonijas, Rīgas, Kokmuižas* un *Baltijas* viesnīcas. Pēc Otrā pasaules kara šajā vietā (1966) uzcēla rajona kultūras namu. Nodega Pēterā Puriņa kino *Splendid* un kaimiņos esošais pilsētas valdes nams. Uz Rīgas ielas atradās veikali, frizētavas, aptiekas, foto darbnīcas, tējnīcas un amatnieku darbnīcas. Uz rosīgās Rīgas ielas pagājušā gadsimta sākumā darbojās vācu rātskunga Hermaņa Treija, latviešu Pēterā Skrastiņa, Teņa Ulmaņa un Jāņa Dūņa grāmatu spiestuves un tirgotavas. Likvidējot veco pareizticīgo draudzes kapsētu, padomju darbaļaužu ērtībām 1966.g. uzcēla nelielu kafejnīcu *Sports*, tautā sauktu par *Mironīti*. Šobrīd tur atrodas aktīvās atpūtas veikals *Eži*. Vienīgā ēka, kuru atjaunoja pēc kara, bija J. Dūņa nams (Rīgas iela 9).

Ar arhitektūru joprojām valmieriešus priecē 1893.g. celtā koka dzīvojamā māja (tagad veikals *Austris*). Netālu (Rīgas 40) arī funkcionālisma stilā celtā Latvijas Zemes banka, kur šobrīd mājā *AS SEB banka* Valmieras filiāle. Kas bankai kopīgs ar Valmieras muzeju? Divus gadus, 1959.-1961.g., bankas pagrabstāvā darbojās Valmieras novadpētniecības muzejs.

Tālāk uz Rīgas ielas iespējams aplūkot 18.gs. beigās uzcelto zirgu pasta staciju (Rīgas 55). Tajā 19.gs. uzturējās ceļotāji, kuri izmantoja seno, zviedru laikā izveidoto ceļu, lai nokļūtu Pēterburgā. Ēka atdzima 1933.g. pavasarī, kad šeit ierīkoja apriņķa slimnīcu.

1945.g. pilsētas centrā izdegušas vien māju sienas un logu ailes. Skanēja krievu valoda, ielās – svešas sejas. Rīgas iela pārtapa par Leņina ielu. Kā jaunās varas nesēju skvērā pie slimnīcas novietoja Leņina pieminekli. Arhitektūras komisija izbraukuma sēdē lēma, ka *"pilsētas centrā jāatjauno tikai dažas izpostītās ēkas, tajā skaitā pasta ēku"*. Vietējie partijas darboņi uzstāja, ka visas vecās ēkas centrā jānojauc, jo tās traucēšot 1947.g. plānā paredzētajai pilsētas ielu taisnošanai. Viena no vissvarīgākajām celtnēm, kas jāuzceļ, būtu kinoteātris ar 1000 apmeklētāju vietām. Topošo kino *mākslas nesēju* uzsāka projektēt 1946.g. Pēc drupu novākšanas Leņina ielu paplašināja un iztaisnoja. Tā no pilsētas plāna izzuda Katrīnas, Brūveru, Jurģu un Ravelīnes ielas.

Vēl par jaunās varas arhitektūras nesējiem kļuva kinoteātris *GAISMA* un rajona patērētāju biedrības universālveikals jeb vecais *unītis* (Rīgas 13). Visdinamiskāk apbūvēja ielas posmu no Valmieras Sv. Sīmaņa baznīcas līdz pareizticīgo baznīcai, jo līdz ar jaunu rūpniecības uzņēmumu dibināšanu pieprasījums pēc dzīvokļiem un sabiedriskajiem objektiem arvien pieauga.

Rooksa nams Pārgaujā, 1970. gadi

Rooksa nams Pārgaujā, 2022. gads

TEODORA ŪDERA IELA

Pārgaujā aiz tilta atrodas Teodora Ūdera un Linarda Laicena ielas. Pagājušā gadsimta pirmajā pusē tām abām bija viens nosaukums – Krasta iela. Grafiķis un gleznotājs Emīls Teodors Ūders (Ūdris) dzimis 1868.g. Valmieras pagasta *Pistolēs*. Viņa ideju aizrauti, par ievērojamiem latviešu māksliniekiem kļuva Hermanis Aplociņš, Jānis Birzgalis, Marta Lange u.c. T. Ūders atstāja bagātu daiļrades mantojumu: 100 zīmējumus (galveno-kārt ogles tehnikā, daļa – kolorēti) un 19 gleznas. Pie kādreizējā Rooksa nama Pārgaujā (T. Ūdera ielā 9), kurā 1907.-1915.g. bijusi darbnīca, 2002.g. 18. novembrī novietoja tēlnieka A. Vārpas veidoto piemiņas plāksni.

“Nav mājās!” vēstīja uzraksts uz darbnīcas durvīm. Ūders tās atvēra tikai uz norunātiem klauvējiem: “Vēl tagad skaidri redzu šo dižo, varena auguma vīru ar tumšu bārdu un iesārti gleznainu degunu virs tās, kupliem matiem un sāniski vērojošu, asu skatu. Zem tumšās bārdas plandījās liels pušķis ar melnas lentes mezglojumu. Valmierā neparastās bikses – samērā spilgtas un lielām rūtīm, padusē mākslinieka lielais saulesargs un liela boze – spieķis rokā. Un kur tad vēl lielā, melnā platmale”. Tādu savu zīmēšanas skolotāju atminējās mākslinieks Niklāvs Strunke. Rakstnieka Pāvila Roziša romānā

Valmieras puikas viens no galvenajiem varoņiem Vilems Lauss attēlots kā Ūdera prototips.

T. Ūders apbedīts Valmieras pilsētas kapos. Atzīmējot mākslinieka 100. dzimšanas dienu, ielas posmam, kas mūsdienās atrodas starp Vidzemes Augstskolu un Tālavas ielu, piešķīra Teodora Ūdera vārdu. Pie nama toreizējā Laicena ielā Nr. 7 mākslinieka meita Anna Elizabete Ūdere atklāja memoriālo piemiņas plāksni (1968).

T. Ūdera ielas Nr. 10/12 divstāvu ķieģeļu ēkai blakus stāv senāka celtne ar akmens apdari. Tās pirmajā stāvā bijusi iekārtota kaltuve (smēde), otrajā – galdniecība. Zemes gabala tālākajā daļā agrāk darbojās čuguna lietuve, kurā izgatavoja mašīnu ražošanai vajadzīgās detaļas. Uzņēmumā remontēja lietotas un izgatavoja jaunas lauksaimniecības mašīnas. Neskatoties uz nelieliem industriālajiem akcentiem, iela saglabājusi tai raksturīgo 20.gs. pirmās puses apbūvi.

Teodors Ūders

Rūjienas (tagad Tērbatas) ielas vidussposms, 1930. gadi

Jaunā Valmieras tirgus laukuma pamatu betonēšana un asfaltēšana, 1936. gads

Tērbatas iela un viesnīca Wolmar, 2021. gads

TĒRBATAS IELA

1300 metru garās Tērbatas ielas senākā nosaukuma izcelsme meklējama viduslaikos, kad cauri Valmierai vijās Rietumeiropas tirdzniecības ceļš no Rīgas uz Tērbatu (tagad Tartu). Lai izkļūtu no pilsētiņas, apkārtnes zemniekiem, ceļojošajiem amatniekiem, tirgotājiem, vienkāršajiem ceļiniekiem vai dižciltīgajām personām nācās šķērsot Tērbatas vārtus. Valmierā Tērbatas vārti atradās tagadējās Lāčplēša ielas sākumā pie Dzirnau ezeriņa. Tāpat kā Rīgas vārti, tie bija mūrēti *cvingera* konstrukcijā. 17.gs. beigās zviedri vecos Tērbatas vārtus līdz ar torni nojauca, pārveidojot tos par augstāku, īpaši uzbūvētu zemes valni ar izvīrītu *Tērbatas bastionu* (mūsdienās šajā vietā atrodas Valmieras drāmas teātris).

Senais tirdzniecības ceļš turpinājās aiz Dzirnau ezera Dīķa dzirnavām, kuras uzcēla 1752.g. 18.gs. otrajā pusē Dīķa dzirnavas bija ilgstošs strīdus objekts starp Valmieras muižas īpašniekiem un vietējo draudzes mācītāju. 20.gs. sākumā dzirnavas vēl funkcionēja. Dzirnau ratu apturēja 1937.g., bet divus gadus vēlāk tās nojauca. Pie dambja līdz pat 1921.g. stāvēja robežstabs ar iekaltu Valmieras pilsētas ģerboni. Aiz tā sākās Valmieras pagasta valdīšana. Šo apstākli sev par labu izmantojis arī tolaik populārais dziesminieks, Valmieras rātes rakstvedis Jānis Ruģēns, kuram ne reizi vien Dzirnau upītes tilts pie slūžām kalpojis par brīvības ceļu, bēgot no pilsētas *gorodovoja* (policista).

19.gs. Tērbatas iela sākās pie *Tērbatas bastiona*, Tērbatas vārtu tuvumā. 1913.g. Romānovu dinastijas 300 gadu jubilejā ielu nosauca Romānovu vārdā. Četrus gadus vēlāk to pārdēvēja par Petrogradas ielu, bet vēlāk – par Pēterpils ielu. 1934.g. 18. novembrī ielai piešķīra Lāčplēša vārdu. Pēc Otrā pasaules kara Lāčplēša ielu apvienoja ar Rūjienas (tagadējo Tērbatas) ielu, to 1951.g. nosaucot par Padomju ielu. Kopš 1989.g. 26. maija posms starp Ļeņina (tagadējo Rīgas) un Raiņa ielām atkal kļuva par Lāčplēša ielu, bet Padomju ielas turpinājums 1991.g. atguva vēsturisko Tērbatas ielas vārdu.

20.–30. gados ielu pakāpeniski apbūvēja: 1936.g. blakus Baltijas patērētāju biedrības veikalam sāka jaunā tirgus laukuma būvniecību. Tirgotāju un ietves kājnieku ērtībām tirgus laukumā ieklāja asfaltu. Zirgu un ratu novietnēs, tāpat kā tirdzniecības galdu laukumos, ieklāja cementbetonu. Lai valmieriešiem radītu ērtu pieeju tirgus laukumam, uzņēmējs K. Vikmanis uzbūvēja 65,80 metru garu un 10 metru augstu koka tiltu ar betona pamatiem pāri gravai pie pilsētas Vecās aptiekas. 1938.g. notika tirgus nama un laukuma pieņemšana. Tirgus namam, tāpat kā tirgum – ilgs un laimīgs mūžs. Pēc Otrā pasaules kara ēkas pirmajā stāvā darbojās Valmieras patērētāju biedrības pārtikas veikals. Atmodas gados uz ārsienas tapa gleznījums, kas veltīts leģendārajam soļotājam Jānim Daliņam. Pašlaik Tērbatas 4 pirmajā stāvā ir iecienītais bārs *Tinte*. Pirms uzsāka jaunā tirgus laukuma celtniecību, nojauca nespējnieku veco akmens mūra namu, sauktu par kaventi. No Valmierā dzimušā vācbaltu rakstnieka Jūlija Ekarda atmiņām: *“Pilsētas ziemeļu nomalē atradās kavente – draudzes nabagu māja, un tā priekšā stabs ar nobružātu gleznu, kurā gaišdzeltenī suņi laiza vātis uz svētā Lācara kājām. Tur dzīvoja draudzes nespējnieces un būrās ar svētdienas vakarā baznīcā savāktiem putekļiem, pār kuriem “klājas Dieva vārds” un tādēļ tiem esot maģisks spēks. Tūlīt aiz kaventes sākās lielā Pēterburgas ceļa aleja un mēs, bērni, ticējām, ka šis ceļš beidzas tieši ķeizara durvju priekšā, bet patiesībā tas veda uz nākamo pasta staciju [...]”*.

Virzoties tālāk pa Tērbatas ielu, skatam paveras ugunsdzēsēju depo (Tērbatas 9). Vecākajai no abām depo ēkām (1938.g. celtajai) pamatos ievietoja masīvu vara kārbu ar pamatakmens likšanas aktu, jaunākajiem laikrakstiem un metāla naudu. Simboliski pirmo ķieģeli iemūrēja toreizējais pilsētas galva Jānis Ruģēns.

“Moderns akcents Valmieras vaigā” tā 2012.g. žurnālisti rakstīja par Vidzemes Augstskolas Inženierzinātņu fakultātes ēkas celtniecību, kas tika pabeigta 2014.g. Turpat netālu atrodas Vidzemes apgabaltiesa (Tērbatas 13). Neoeklektiskā stilā projektētās ēkas vēsture aizsākās jau 1936.g. vasarā, kad tieslietu ministrs Hermanis Apsītis ieradās Valmierā, lai apskatītu ierādītos zemes gabalus. Pēc trīs gadiem, iesvētot jauno celtni, Valmieras pilsētas vecākais Jānis Ruģēns savā uzrunā īpaši uzsvēra, ka *“Valmieras tiesas nams, kuru valmierieši jau iesaukuši par balto namu, ir cienīgs, lai uz to noraudzītos ar lepmumu”*.

Ziloņu ielas apbūve, 1920. gadi

Dzirnavu ezeriņa promenāde, 2022. gads

ZILONŪ IELA

Ziloņu ielas nosaukums cēlies no kādreizējā Valmieras vecpilsētas 17.gs. celtā nocietinājuma – *Zilā bastiona*. Sens nostāsts vēsta, ka “*zviēru laikos, kad bastionu cēluši, tā cēlāji labos laika apstākļos redzējuši Zilokalnu. No tā tad cēlies bastiona nosaukums – Zilais bastions*”. Uz Zilā bastiona 1914.g. uzbūvēja divstāvu slimnīcas ēku klasicisma stilā. Pēc Otrā pasaules kara ēkai uzbūvēja trešo stāvu. Pašlaik tajā darbojas Valmieras veselības centrs *Bastions* (Bastiona 24). Līdz 1917.g. tika lietoti visi trīs ielas nosaukumi. Latviešu valodā – Ziloņu iela, vācu valodā *Elephanten Straße* un krievu valodā *Слоновая улица*.

Līdz 1944.g. rudenim šajā ielā bija 11 namīpašumi. Namos dzīvojuši un darbojušies dažādi ļaudis – kalējs, kurpnieks, drēbnieks, agronoms, pamatskolas pārzinis, mācītājs, mērnīeks, bankas ierēdnis, dzelzceļnieks un pat zobārsts, par kuru sludinājumā lasāms: “*Ziloņu ielā Nr. 3 esmu atvēris zobārstniecības kabinetu. Zobu ārstēšana. Raušana bez sāpēm. Lieku kronīšus. Cenas mērenas. Pieņemtu katru dienu. J. Vigdorčiks, dentists*”. Ziloņu Nr. 7 dzīvojis Valmieras pilsētas valdes priekšsēdētājs Alberts Ziediņš (1919–1924). 1930.g. šajā ielā esošajā Zilgalvja namā darbību sāka Valmieras Mūzikas skola. Divus gadus vēlāk skolas telpās notika pirmā Mūzikas un tūrisma biedrības sapulce. Tajā piedalījās 20 biedri. Galvenie jautājumi: tūristu pavadonu sagatavošana, ekskursiju maršrutu izstrāde, informācijas biroja organizēšana Vidzemē.

Savulaik uz Ziloņu ielas bijusi ierīkota cūku kūts, stādu veikaliņš, dāmu frizētava, telpas gleznošanai, kā arī 3 dzīvojamās mājas – 2 koka, 1 mūra, 1 ar koka piebūvi. 8 dzīvokļi, 22 istabas. Nr. 11 bija vienīgā ēka, kas bija saglabājusies pēc Otrā pasaules kara.

1989. un 2006.g. notika arheoloģiskie izrakumi Ziloņu ielā. Atradumi attiecināmi uz 18.–20.gs. – laiku, kad iela jau bija apbūvēta. Saistībā ar Ziloņu ielas pārbūvi, arī 2020.g. organizēja arheoloģiskos izrakumus. Atrasto deviņu 20.gs. arheoloģisko liecību klāstā par vērtīgāko atradumu uzskatāms padomju armijā lietotās raķetes M-30 dzinējs.

Ziloņu iela pēc pārbūves saglabā galvenos gājēju un velosipēdistu plūsmas virzienus un vienlaikus kalpo kā atpūtas teritorija pilsētvidē.

Skats uz Ziloņu ielas apbūvi, 1910. gads

Dikiļi, Mazsalaca
Rīga

Valmiermuiža, Rūjiena

Rīgas iela

Gauja

Beātes iela

Limbažu iela

Georga Apīņa iela

Plostnieku iela

Ziloņu iela

Bruņinieku iela

Teodora Ūdera iela

Tērbatas iela

Lucas iela

Brīvības iela

Jāņa Daliņa iela

Stacijas iela

Marijas iela

Smiltene

Kartei ir ilustratīva nozīme

Valmieras novada Tūrisma pārvalde
+371 26332213
tic@valmierasnovads.lv
visit.valmiera.lv
 /visitvalmiera

Lai pieteiktu ekskursiju ar gidu Valmierā vai Valmieras novadā,
aizpildi elektronisko pieteikuma formu visit.valmiera.lv vai zvani pa tālruni 26332213.

Izdevējs: Valmieras novada pašvaldība, 2022
Foto: Uģis Brālēns, Valmieras novada pašvaldības arhīvs
Teksts: Ingrīda Zīriņa

**VISIT
VALMIERA.**